

TÜRKİYE-ERMENİSTAN ARASINDAKİ NORMALLEŞME GİRİŞİMİNE DAŞNAKSUTYUN'UN TEPKİSİ

Turgut Kerem TUNCEL

Analist

2020 yılı sonbaharında yaşanan 2. Karabağ Savaşı (2020 Karabağ Savaşı) Güney Kafkasyada uzun yıllardan beri geçerli olan dengeleri dramatik bir şekilde değiştirmiş ve bölgede yeni bir siyasal gerçekliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni siyasal gerçeklik, son otuz yıla yakın süredir gündemde olan fakat bu süre zarfında bir türlü çözülememiş olan pek çok sorunun çözüm sürecini hızlandırma ihtimali olan dinamikleri gün yüzüne çıkarmıştır.

Bu sorunlardan en başat olanı elbette, Karabağ sorunu üzerinden şekillenen çok boyutlu ve çok katmanlı Azerbaycan-Ermenistan ihtilafıdır. Geçtiğimiz bir buçuk yıl içerisinde bölgede barış ve istikrar olasılığını güçlendirecek bir Azerbaycan-Ermenistan normalleşmesini mümkün kılacak bir dizi diplomatik girişim söz konusu olmuştur. Bu girişimlerin nasıl bir sonuç vereceği hakkında kesin bir hüküm için erkendir. Buna rağmen, bu kısa süre zarfında, son otuz yılda yaşanan gelişmelerden daha fazla ümit veren gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. 2. Karabağ Savaşı sonrasında dikkat çekici gelişmelerin yaşandığı bir diğer konu ise Türkiye ve Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesine yönelik girişimlerdir.

Türkiye ve Ermenistan arasında normalleşmeye dair söylemler, 2. Karabağ Savaşının hemen ardından duyulmaya başlanmıştır. Son günlerde ise, İstanbul ve Erivan arasında uçak seferlerinin başlatılmasına dair görüşmeler, Ermenistanın son bir yıldır Türk ürünlerinin ithaline getirdiği yasağı kaldırması, Ankara ve Erivanın normalleşme sürecin yürütülmesi için özel temsilciler ataması ve bunlar arasındaki ilk toplantının 14 Ocak 2022de Moskovada yapılacağını açıklanması, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesi konusunda atılmış somut adımlar olarak karşımızda durmaktadır.

Böylesi bir bağlamda, Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, 24 Aralık 2021de çevrimiçi olarak gerçekleştirilen bir [basın konferansında](#) normalleşmeye dair oldukça temkinli de olsa olumlu bir yaklaşım ifade etmiştir. Ancak, Paşinyanın bu temkinli iyimserliği Ermenistanda ve diasporada oldukça sert bir tepkinin doğmasına da sebep olmuştur. Bu durum, Türkiye-Ermenistan normalleşmesine karşı Ermenistan tarafından bazı kesimlerin ciddi bir direniş göstereceği ve süreci baltalamak için farklı yollara başvuracağı ihtimallerini göstermektedir.

Bu zamana kadar, normalleşme sürecine en sert ve yüksek sesli tepkiyi gösteren cenahın Ermenistanda da faaliyet gösteren, aynı zamanda farklı ülkelere yayılmış olan Ermeni diasporasının en örgütlü kısmını teşkil eden Ermeni Devrimci Federasyonu-Daşnaksutyun olduğu görülmektedir. Daşnaksutyunun 28 Aralıkta yayımladığı [ARF Bureau Statement Regarding Armenia-Turkey Relations and Settlement of the Artsakh Issue](#) (Ermeni Devrimci Federasyonu Bürosunun [Merkez Komitesinin] Ermenistan-Türkiye ilişkileri ve Artsakh [Dağlık Karabağ] Sorunun Çözümü Konusu Hakkındaki Bildirisi) başlıklı bildiri, bu tepkiyi ifade eden önemli bir belge niteliğindedir.

Daşnaksutyunun normalleşme girişimlerine dair eleştirileri aşağıdaki başlıklar çerçevesinde özetlenebilir.

Meşru temsiliyet: Bildiri, Türkiye-Ermenistan normalleşmesinin başlı başına oldukça zor bir konu olduğunu, bunun yanında Paşinyan yönetimi eliyle yürütülecek bir sürecin özellikle sağlıksız ve ziyadesiyle tehlikeli bir süreç olacağını öne sürmektedir. Bildiri, Paşinyan hükümetinin kifayetsizliğini vurgulamasının yanında, Ermenistandaki hükümetin meşruiyetini de sorgulamaktadır. Bu kapsamda, normalleşme sürecinin Paşinyan hükümeti tarafından yürütülemeyeceğini ileri sürmektedir.

Türkiyenin ön koşulları: Daşnaksutyun bildirisi, Türkiyenin Ermenistana dört ön şart dayattığını ve bunun kabul edilemez olduğunu iddia etmektedir. Bildiriye göre, Türkiyenin öne sürdüğü ön şartlar: 1) Ermenistanın Ermeni soykırımının uluslararası alanda tanınması çabalarından vaz geçmesi; 2) Dağlık Karabağın Azerbaycanın hâkimiyetine bırakılması; 3) Zangezur koridorunun hayata geçirilmesi ve 4) hâlihazırdaki de facto Ermenistan-Türkiye sınırının hukuki demarkasyonudur.

Türkiye-Azerbaycan eş güdümü: Bunun yanında, Türkiye'nin Azerbaycan ile eş güdüm içinde normalleşme sürecini yürüttüğünü ve bunun normalleşme sürecinin Ermenistan-Türkiye arasında iki taraflı bir müzakere süreci olmadığını gösterdiğini ifade edilmiştir. Bildiriye göre, söz konusu olan şey birlikte hareket eden düşmanların, Ermenistanı teslim olmaya zorlamasıdır.

Ermenistan için dezavantajlı bağlam: Bildiri, var olan koşullarda Ermenistanın Türkiye karşısında zayıf bir pozisyonda olduğunu söylemekte, Ermenistanın, siyasi, jeopolitik, güvenlik, ekonomik ve manevi-kültürel sorunlar içinde olduğunu iddia etmektedir. Böyle bir bağlamda, Ermenistanın süreçten karlı çıkması mümkün olmadığı savlanmaktadır.

Önceden belirlenmiş süreç: Son olarak, normalleşme sürecinin önceden belirlenmiş bir süreç olduğu ve Ermenistanın gerçek bir müzakere yürütmekten çok kendine biçilen rolü oynayacağı iddia edilmektedir.

Bu eleştirilerin yanında, Daşnaksutyunun endişe ettiği iki esas hususun, süreç içerisinde Ermeni soykırım iddialarının tartışmaya açılması ve bu iddialar çerçevesinde gündeme getirilen tazminat taleplerinden resmen feragat etme olasılığı ve Dağlık Karabağdan vaz geçme ihtimali olduğu görülmektedir.

Bu eleştiriler ve endişeler kapsamında Daşnaksutyun, Ermenistandaki hükümetten 1) sürecin ana hatlarını açıklamasını; 2) Türk ön koşullarını açıkça ve toptan reddetmesini ve 3) sürecin üçüncü ülkelerle ilişkilendirilemeyeceğini vurgulamasını talep etmektedir.

Bildiride öne sürülen bu görüşler önemli soruları beraberinde getirmektedir. İlk olarak, Daşnaksutyunun Paşinyan hükümetinin meşruiyetini sorgulaması önemlidir. Paşinyanın iktidara geldiği 2018 yılı baharından bu yana gösterdiği performans elbette sorgulanabilir. Buna rağmen Paşinyanın partisinin, 2. Karabağ Savaşında Ermenistanın yenilgisinden sonra Haziran 2021deki gerçekleştirilen erken seçimlerde oyların %54'ünü alarak parlamentodaki 107 koltuğun 71'ini kazanmış olması yadsınamaz bir gerçektir. Kısacası, ne kadar kifayetsiz olduğu iddia edilirse edilsin Paşinyan ve hükümeti demokratik yollarla iktidara gelmiş meşru bir hükümettir. Meşruiyet sorusu ile ilgili olarak ayrıca, Haziran 2021 seçimlerinde Daşnaksutyunun, başında eski cumhurbaşkanlarından Robert Koçaryanın olduğu Ermenistan İttifakı koalisyonu içinde yer aldığı ve bu koalisyonun oyların ancak %21'ini almış olduğunun da hatırlatılmasında fayda vardır.

Paşinyan hükümetinin meşruiyetini sorgulayan Daşnaksutyun bildirisinde, hiçbir tekil liderliğin Türkiye-Ermenistan normalleşmesi üzerinde tekel kuramayacağı ve normalleşmenin sadece Ermenistandakilerin değil tüm dünyadaki Ermenilerin onayıyla yürütülebileceği öne sürülmektedir. Daşnaksutyun, Ermenistan vatandaşları kadar dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan ve Ermenistan vatandaşı olmayan etnik Ermenilerin de Ermenistan siyasetinde sözlerinin olması gerektiğini iddia etmektedir.

Daşnaksutyunun bu bakışı sadece teorik olarak değil pratik olarak da oldukça sorunludur. Ermenistanda yaşayan bireylerin kaderinin, örneğin ABDnin Kaliforniya eyaletinde yaşayan ve en iyi ihtimalle yılda birkaç haftalığına turist olarak Ermenistanda bulunan kişiler tarafından belirlenmesi ne kadar adildir sorusu önemlidir. Bunun yanında, Ermenistandaki siyasi süreçleri belirleyecek sınır aşan-devletler ötesi mekanizmaların neler olabileceği, bunların nasıl hayata geçirilebileceği gibi sorular halen yanıtızsızdır. Daşnaksutyun bunların hiçbirine anlamlı bir yanıt vermemektedir. Ancak, gerçeklerden kopuk hamasi söylemlerini sürdürmektedir.

Bildiride karşımıza çıkan bir diğer husus, radikal Ermeni milliyetçiliğinin temel unsurlarından olan Türkiye ve Türk düşmanlığının yanında maximalizm, saldırganlık ve şiddet eğilimidir. Daşnaksutyun, Türkiyenin ön koşullarına dair iddialarını öne sürerken, Türkiye-Ermenistan sınırını, yani Türkiyenin toprak bütünlüğünü tanımadığını, yani toprak taleplerini açıkça ortaya koymaktadır. Bildiride, Azerbaycanla birlikte Türkiyenin düşman olarak tanımlanması da önemlidir.

Radikal Ermeni milliyetçiliğine içkin olan saldırganlık yalnız Türkiyeye ve Türklere yönelmemektedir. Esas hedefi bunlar olsa da, farklı konjonktürlerde farklı hedeflere de yönelebilmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde ise, hedefin Ermenistandaki hükümet olduğu görülmektedir. Bununla ilgili olarak bildirideki, eğer Ermeni otoriteler Ermeni halkının haklarını ihlal eden ve düşman tarafından dayatılan Ermenistan-Türkiye gündemini geliştirmeye çalışırlarsa, Pan-Ermeni başkaldırıya hazır olmalıyız şeklinde ifade dikkat çekicidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, Daşnaksutyun açıkça hükümete karşı bir ayaklanma çağrısında bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu çağrıdan yaklaşık bir hafta sonra Daşnaksutyunun ABDdeki yayın organlarından Armenian Weeklyde, içinde

Devrimci ifadesi; Ermenistan ve Ermeni halkı için yeni ve daha iyi bir gerçeklik kurulması ve nihai olarak onların özgürlüğe kavuşması için statükoda ani değişiklikler yapılması amacıyla olan davranışları, hareketleri ve operasyonları tasvir etmektedir. *Daşnaksutyunun devrimci*

şeklinde bir ifadenin de geçtiği, kalem ve silahın aynı amacın farklı ancak eşit araçları olarak tanımlandığı, devrimci metot ve taktik olarak siyasal şiddetin savunulduğu [The ARF Oath and its Revolutionary Tactics, Methods and Operations](#) (Ermeni Devrimci Federasyonu Yemini ve Devrimci Taktik, Metot ve Operasyonları) başlıklı bir yazının yayımlanmasını bir tesadüf olarak düşünmek saflık olabilecektir.

Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz dönemde Azerbaycan-Ermenistan ve Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi konusunda ümit yaratan bir ortam söz konusudur. Ancak, bu iki süreçte de, özellikle Ermenistan tarafından kaynaklanan, ciddi sorunlar ve hatta tıkanmalar ortaya çıkabileceği her zaman akılda tutulmalıdır. Olası sorunların bir kısmı, Ermenistan siyasetinde suların bir türlü durulmaması ve siyasal istikrarın tam anlamıyla sağlanamamasıyla ilişkilidir. Ermenistan-diaspora ilişkilerinin bir türlü mantıklı ve pratikte uygulanabilir bir çerçeveye oturtulamamış olması ve otuz yıldan beri bu konuyla ilgili aynı tartışmaların sürekli yeniden gündeme geliyor olması bu anlamda Ermenistan siyasetinin önemli açmazlarından bir tanesidir. Bunların yanında, normalleşmeye dair çok temel engellerden birinin, yüzyılı aşkın süredir radikal Ermeni milliyetçiliğini besleyen ve hem diasporada hem de Ermenistan içinde de yer etmiş, gerçeklikten kopuk, düşmanlığı uzlaşuya tercih eden ve şiddeti olumlayan ideolojik takıntılar olduğu geçmişi terör eylemleriyle tescilli Daşnaksutyunun bildirisi sayesinde görülmektedir.

* *Fotoğraf:* <https://vestnikkavkaza.net/>

Yazar Hakkında :

Dr. Turgut Kerem Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) kıdemli analisttir. Avrasya jeopolitiği, Geniş Karadeniz Bölgesi, Güney Kafkasya, Karabağ ihtilafı ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında çalışmalar yürütmektedir.

Atıfta bulunmak için: TUNCEL, Turgut Kerem. 2026. "TÜRKİYE-ERMENİSTAN ARASINDAKİ NORMALLEŞME GİRİŞİMİNE DAŞNAKSUTYUN'UN TEPKİSİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2022 / 2. Ocak 06. Erişim Temmuz 09, 2026. <https://www.avim.org.tr/tr/Yorum/TURKIYE-ERMENISTAN-ARASINDAKI-NORMALLESME-GIRISIMINE-DASNAKSUTYUN-UN-TEPKISI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır